

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องภาวะผู้นำกับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนในกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนและกลไกการทำงานภายในชุมชนกับความสำเร็จในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้นำชุมชนอื่นๆในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ได้รับรางวัลการพัฒนาชุมชนสีเขียวดีเด่นด้านสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ. 2545 ในกรุงเทพมหานคร อันดับที่ 1 – 3 ดังนี้ อันดับที่ 1 ชุมชนพูนบำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ อันดับที่ 2 ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ์ เขตพระโขนง อันดับที่ 3 ชุมชนคลองทับช้างล่าง เขตสะพานสูง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรของการวิจัย จากแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4 แบบ คือ 1) ภาวะผู้นำแบบการสร้างบารมีหรืออิทธิพลเชิงอุดมการณ์ 2) ภาวะผู้นำแบบการสร้างแรงจูงใจ 3) ภาวะผู้นำแบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา 4) ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล ซึ่งกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีขนาดตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ของหัวหน้าครัวเรือน ทั้งหมด 274 ครัวเรือนและจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากประธานชุมชน เลขานุการชุมชนและสมาชิกชุมชน รวม 9 ตัวอย่าง

ชุมชนพูนบำเพ็ญ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคน มีช่วงอายุ 31-40 ปี มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิก 2-3 คน ส่วนใหญ่มีบุตร 2 คน นับถือศาสนาพุทธ มีระดับการศึกษาระดับประถม ประกอบอาชีพรับจ้าง รายได้ต่อครัวเรือนน้อยกว่า 10,000 บาท และไม่มียานยนต์ในชุมชน ส่วนใหญ่อยู่อาศัยมา 21-40 ปี เคยร่วมงานกับผู้นำคนปัจจุบันมา 7 ปี ส่วนทางด้านกิจกรรมชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ร่วมทำกิจกรรมกวาดถนนมากที่สุด ไม่มีครัวเรือนใดทำกิจกรรมลดท่อเลย เนื่องจากชุมชนพูนบำเพ็ญ เป็นชุมชนติดคลอง ไม่มีท่อระบายน้ำ จึงมิได้ปฏิบัติกิจกรรมลดท่อ ในขณะที่เดียวกันทางด้านกรมีส่วนร่วมนั้น สมาชิกมีส่วนร่วมเป็นบางครั้งและสมาชิกชุมชนคิดว่า ผู้นำชุมชนมี

ประสิทธิภาพมากในเรื่องการตอบสนองความต้องการต่อสมาชิกชุมชนและมีความพึงพอใจมากที่สุดต่อผู้นำชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยทางด้านภาวะผู้นำ พบว่า ในการทำงานพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ผู้นำชุมชน พบว่าใช้ภาวะผู้นำแบบการสร้างบารมี มากที่สุด ในขณะที่ด้วยกันผู้นำชุมชนได้ใช้ภาวะผู้นำแบบอื่นร่วมในการทำงานแต่ใช้ภาวะผู้นำแบบอื่นน้อยลง ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบการสร้างแรงคลใจ ภาวะผู้นำแบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล

ผลการศึกษาด้านกลไกการทำงาน พบว่า ผู้นำชุมชน ได้นำกลไกการทำงานภายในชุมชนที่มีอยู่ 2 กลไกหลักมาใช้ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน คือ กลไกที่มีอยู่เดิมแล้วภายในชุมชน ได้แก่ กลไกด้านเครือญาติ และกลไกที่ผู้นำได้นำมาใช้ ได้แก่ กลไกด้านการจัดการ โดยนำ หลักพรหมวิหารสี่ ได้แก่ เมตตา คือ หวังให้สมาชิกเป็นสุข กรุณา คือ ช่วยให้สมาชิกพ้นทุกข์ มุทิตา คือ ยินดีให้สมาชิกมีความสุขอุเบกขา คือ การวางตัวเป็นกลางไม่สร้างความแตกแยกในหมู่สมาชิก และหลักการจัดการแบบ PDCA มาใช้ในการพัฒนา คือ การวางแผน การปฏิบัติการ การตรวจสอบ การปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ยังได้นำหลักการทำงานแบบแบ่ง โชนมารวมใช้ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ส่งผลให้การทำงานพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความสะดวกรวดเร็วและประสบความสำเร็จ

ชุมชนบ้านสุขสุวรรณ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคน มีช่วงอายุ 41-50 ปี มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน เป็นครอบครัวขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิก 2-3 คน ส่วนใหญ่มีบุตร 2 คน นับถือศาสนาพุทธ มีระดับการศึกษาระดับประถม ประกอบอาชีพรับจ้างและพนักงานบริษัทมีจำนวนเท่ากัน รายได้ต่อครัวเรือนน้อยกว่า 10,000 – 19,999บาท และไม่มีตำแหน่งภายในชุมชน ส่วนใหญ่อยู่อาศัยมา 11-20 ปี เคยร่วมงานกับผู้นำคนปัจจุบันมา 6 ปี ส่วนทางด้านกิจกรรมชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ร่วมทำกิจกรรมกวาดถนนมากที่สุด ไม่มีครัวเรือนใดทำกิจกรรมทำความสะอาดคลอง เนื่องจากชุมชนบ้านสุขสุวรรณเป็นชุมชนเมืองไม่ได้ตั้งอยู่ติดคลองในขณะที่ด้วยกันทางด้านกรมีส่วนร่วม นั้น สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมบ่อยครั้งและสมาชิกชุมชนคิดว่า ผู้นำชุมชนมีประสิทธิภาพมากในเรื่องการตอบสนองความต้องการต่อสมาชิกชุมชน และมีความพึงพอใจระดับพอใช้ ต่อผู้นำชุมชน

จากการศึกษาวิจัยทางด้านภาวะผู้นำ พบว่า ในการทำงานพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ผู้นำชุมชน บ้านสุขสุวรรณ ใช้ภาวะผู้นำ แบบการสร้างแรงคลใจ มากที่สุด ในขณะที่ด้วยกันผู้นำชุมชนได้ใช้ภาวะผู้นำแบบอื่นร่วมในการทำงานแต่ใช้ภาวะผู้นำแบบอื่นน้อยลง ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบการสร้างบารมี ภาวะผู้นำแบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล

ผลการศึกษาด้านกลไกการทำงาน พบว่า ผู้นำชุมชนได้นำกลไกการทำงานมาใช้ในการพัฒนา 1 กลไก คือ กลไกที่ผู้นำได้นำมาใช้ ได้แก่ กลไกด้านการจัดการ ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการใช้แบบสอบถาม และรูปแบบการทำงานแบบกระจายอำนาจ โดยเป็นการกระจายอำนาจจากผู้นำสู่คณะกรรมการชุมชน ส่งผลให้การทำงานพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความสะดวกรวดเร็วและประสบความสำเร็จ

ชุมชนคลองทับช้างล่าง

ผลการศึกษาวิจัย พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนมีช่วงอายุ 41-50 ปี มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน เป็นครอบครัวขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิก 2-3 คน ส่วนใหญ่มีบุตร 2 คน เป็นชาวมุสลิมทุกครัวเรือน มีระดับการศึกษาระดับประถม ประกอบอาชีพรับจ้าง รายได้ต่อครัวเรือนน้อยกว่า 10,000 บาท และไม่มีตำแหน่งภายในชุมชน ส่วนใหญ่อยู่อาศัยมา 21-40 ปี เคยร่วมงานกับผู้นำคนปัจจุบันมา 7 ปี ส่วนทางด้านกิจกรรมชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ร่วมทำกิจกรรมกวาดถนนมากที่สุด ไม่มีครัวเรือนใดทำกิจกรรมกิจกรรมลดทอนเลย เนื่องจากชุมชนคลองทับช้างล่าง เป็นชุมชนติดคลอง ไม่มีท่อระบายน้ำ จึงมิได้ปฏิบัติกิจกรรมลอกท่อ ในขณะเดียวกันทางด้านการมีส่วนร่วม นั้น สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง และสมาชิกชุมชนคิดว่า ผู้นำชุมชนมีประสิทธิภาพมากในเรื่องการตอบสนองความต้องการต่อสมาชิกชุมชนและมีความพึงพอใจระดับพอใช้ ต่อผู้นำชุมชน

จากการศึกษาวิจัยทางด้านภาวะผู้นำ พบว่า ในการทำงานพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ผู้นำชุมชนคลองทับช้างล่าง ใช้ภาวะผู้นำแบบสร้างบารมี มากที่สุด ในขณะเดียวกันผู้นำชุมชนได้ใช้ภาวะผู้นำแบบอื่นร่วมในการทำงานแต่ใช้ภาวะผู้นำแบบอื่นน้อยลง ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบการสร้างแรงคลใจ ภาวะผู้นำแบบการกระตุ้นการใช้ปัญญา ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายบุคคล

ผลการศึกษาด้านกลไกการทำงาน พบว่า ผู้นำชุมชน ได้นำกลไกการทำงานภายในชุมชน 4 กลไกหลักมาใช้ในการพัฒนา คือ กลไกที่ผู้นำได้นำมาใช้ ได้แก่ กลไกด้านการจัดการภายในชุมชน คือ การแบ่งโซนในการรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ และหลักการจัดการแบบความเสมอภาคกัน และ กลไกที่มีอยู่เดิมแล้วภายในชุมชน ได้แก่ กลไกด้านเครือข่ายภายในชุมชน และ กลไกด้านศาสนา โดยยึดหลักในคัมภีร์กุรอาน ได้แก่ การรักษาแหล่งน้ำ รักษาแหล่งหญ้า รักษาต้นไม้ ป่าไม้ นำมาเชื่อมโยงกันในส่วนของการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำกับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน กรุงเทพมหานคร ดังกล่าวครั้งนี้ ชี้ให้เห็นความสำคัญภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน เพราะภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนและด้านอื่นๆ เนื่องจากภาวะผู้นำของผู้นำได้ก่อให้เกิดการทำงาน โดยนำกลไกการทำงานมาใช้ในชุมชนและเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมทั้งส่งผลให้สมาชิกชุมชนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและเป็นเจ้าของท้องถิ่นชุมชน และมีความพึงพอใจชุมชน และพึงพอใจในตัวผู้นำชุมชนหรือประธานชุมชน เกิดความรักความผูกพันในชุมชนและท้องถิ่นตนเอง ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนกรุงเทพมหานคร พบได้ดังผลการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของสรุป บทที่ 4 ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการปลุกจิตสำนึกของสมาชิกชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ฉะนั้นการทำงานพัฒนาและการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าควรตระหนักและให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้

1. ในการพัฒนาชุมชน รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการสร้างและสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนเป็นอันดับต้นๆก่อน หลังจากนั้นค่อยขยาย การสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดภาวะผู้นำแก่สมาชิกภายในชุมชนต่อไป เนื่องจากชุมชนทุกๆชุมชนควรมีผู้ที่มีภาวะผู้นำ เพราะภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นนำไปสู่การร่วมมือ ร่วมใจ ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆต่อไป
2. ผู้นำชุมชนควรมีกลไกการทำงานภายในชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนของตน เพราะแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันหลายอย่าง ทั้งทางด้านศาสนา ขนาดของชุมชน จำนวนสมาชิก เป็นต้น เนื่องจากผลงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ทั้ง 3 ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ มีกลไกการทำงานทั้งที่แตกต่างกัน และเหมือนกันแต่อาจแตกต่างกันในเรื่องของรายละเอียดในการพัฒนา
3. รัฐควรปรับปรุงรูปแบบการทำงาน โดยฝ่ายพัฒนาชุมชนประจำเขตต่างๆ ควรร่วมมือกับประธานชุมชนและสนับสนุนการทำงานของประธานชุมชนให้มากขึ้น
4. ควรมีงานวิจัยเปรียบเทียบระหว่างภาวะผู้นำชุมชนเมืองกับภาวะผู้นำชุมชนชนบท ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ในสังคมไทย และควรมีการวิจัยเปรียบเทียบทฤษฎีว่าภาวะผู้นำแบบใดทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากและภาวะผู้นำแบบใดทำให้เกิดการมีส่วนร่วมน้อย และแบบใดมีความเหมาะสมกับสังคมไทยอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวคิดทฤษฎีใหม่แก่วงการศึกษไทย